

'Som verden burde være'

Kaos, demokrati og koloniale skygger i Fiji

Albris, Kristoffer

Published in:
Jordens Folk

Publication date:
2014

Document version
Peer-review version

Citation for published version (APA):
Albris, K. (2014). 'Som verden burde være': Kaos, demokrati og koloniale skygger i Fiji. *Jordens Folk*, 3, 4-11.

'SOM VERDEN BURDE VÆRE': KAOS, DEMOKRATI OG KOLONIALE SKYGGER I FIJI

Af Kristoffer Albris

For første gang i otte år afholder Fiji nye demokratiske valg i september 2014. Den lille østats post-koloniale historie er både turbulent og fascinerende. Med fire statskup på under 20 år, en udbredt etnisk polarisering, og en militærjunta ved magten har landet oplevet en konstant vekselvirkning mellem demokrati og kaos. I denne artikel kigger jeg nærmere på Fijis historie i lyset af det kommende valg.

Jeg sidder på en trebenet taburet i lærerværelset på Namaka Public School i det vestlige Fiji sammen med en masse mennesker, jeg ikke kender. Vi har lige været til et foredrag, der handlede om truslerne fra klimaforandringerne. Skolens rektor taler nu til os på et karakteristisk fijiansk engelsk. Hver sætning efterfølges af en lang tøvende tone og et venligt smil. Han minder os om, at det er afgørende, at den unge generation forstår alvoren af klimaforandringerne for at opbygge et sundt fijiansk samfund. Han bøjer hovedet og holder en stille bøn for forsamlingen. Pludselig rejser han en knytnæve i vejret, og råber: "And no more coups!"

Rektorens bemærkning overrasker mig. Jeg har været i Fiji i tre måneder, og jeg har endnu ikke hørt nogen omtale den politiske situation offentligt. Henvisningen er dog ikke til at tage fejl af. Siden uafhængigheden fra Storbritannien i 1970 har Fiji oplevet ikke mindre end fire statskup. Årsagerne er mange. En polarisering mellem de to største etniske grupper, fijianere og indo-fijianere (efterkommere af indiske migrantarbejdere), en udbredt politisk korrupsion, et racebaseret valgsystem, en skrantende økonomi, samt et kuplystent militær, giver en sprængfarlig cocktail.

Jeg tog egentlig ikke til Fiji for at studere politiske forhold. Mit feltarbejde fokuserede på katastrofebygelse og international udvikling. Men langsomt gik det op for mig, at uanset hvad man fokuserer på, er det nødvendigt at forstå Fijis særlige politiske historie. Den koloniale fortid, der starter med, at de fijianske høvdinge overdrager landet til briterne i 1874, har haft en fundamental betydning for den nuværende krise, som har været i flere årtier. Håb er der dog forude. Diktaturet har lovet at genindføre demokrati i Fiji, og på trods af flere udskydelser og falske løfter tyder meget på, at nye valg til parlamentet bliver en realitet i efteråret 2014.

I denne artikel ser jeg nærmere på Fijis koloniale og post-koloniale historie i lyset af de kommende valg. Først vil jeg dog gennemgå en række skelsættende begivenheder, som har ført Fiji ud i kaos - de fire statskup mellem 1987 og 2006. Det er nemlig ikke for ingenting, at Fijis politiske kultur har fået betegnelsen, en 'kup-kultur'.

ET PARADOKS OG EN SKAM

Under et besøg i 1985 proklamerede daværende Pave Johannes Paul II, at Fiji var 'som resten af verden burde være'. Blot to år efter pavens flatterende ord blev Fiji kastet ud i kaos. Ved parlamentsvalget i 1987 dannede en koalition, ledet af indo-fijianske partier, regering, men blev hurtigt kuppet af militæret, med opbakning fra flere betydningsfulde fijianske høvdinge og politikere.

Selvom regeringen havde valgt en fijianer som premierminister, ville den fijianske magtelite ikke tolerere, at partierne, der dannede regeringskabinetet, ikke var fijiansk støttede. Militæret besatte parlamentsbygningen, og daværende leder, kommandør Sitiveni Rabuka, gav den forrige premierminister Ratu¹ Kamisere Mara ansvaret for at nedsætte en ny regering. Da dette viste sig sværere end forudset, lavede Rabuka endnu et kup blot få måneder senere. Denne gang indsatte han sig selv som regeringsleder og styrede landet som de facto diktator indtil midten af 1990'erne, hvor han efter at have indført demokratiske valg på ny blev valgt til premierminister.

Rabuka var den altoverskyggende skikkelse i fijiansk politik i størstedelen af 1990'erne. Men opbakningen til ham svandt efterhånden ind. Ved valget i 1999 led Rabuka et sviende nederlag. I stedet vandt Fiji Labour Party (FLP), det største indo-fijianske politiske parti, en sikker sejr. Lederen af partiet, Mahendra Chaudry, kunne danne regering og blev landets første premierminister med indo-fijiansk afstamning.

Men historien gentog sig i år 2000. Og denne gang på en langt mere dramatisk og blodig vis. Chaudry og hans kabinet havde blot ledet landet i et lille år, da en gruppe bevæbnede mænd besatte parlamentsbygningen i hovedstaden Suva og tog de tilstedeværende regeringsmedlemmer som gidsler. Lederen af det civile kup var en forretningsmand ved navn George Speight. Gidseltagningen varede i næsten to måneder og blev genstand for international mediebevågenhed. Kupmagerne krævede, at regeringen blev afsat, da den gik imod den naturgivne ret for fijianerne til at regere deres eget land. I løbet af gidseltagningen udbrød der protester i sympati med kupmagerne over hele landet. Indo-fijianske forretninger blev smadret, infrastruktur blev ødelagt, og der var antaster til mytteri inden for militæret.

For at løse konflikten med gidseltagningen valgte Frank Bainimarama, som øverste leder af militæret, at erklære undtagelsestilstand, opløse parlamentet, og indsætte en midlertidig regering, ledet af den fijiansk advokat Laiseni Qarase. Kort efter at have løsladt gidslerne, blev Speight ført væk af politiet og dømt for forræderi. Chaudry blev rasende, da han fandt ud af, at militæret havde fjernet regeringen, mens han var taget som gidsel. Det var netop, hvad kupmagerne ville opnå. På trods af Chaudrys protester blev et nyt valg udskrevet samme år, og Qarase vandt majoriteten af stemmerne. I løbet af de næste par år blev retorikken mellem de indisk støttede partier og Qarase skarpere. Ikke mindst fordi Qarase søgte at få gennemtrumfet en lov, der skulle fritage involverede parter i kuppet for skyld. Perioden var desuden markeret af stigende uroligheder, kriminalitet, og diskriminering mod indo-fijianerne. I 2006, efter endnu en valgsejr til Qarase, valgte Bainamarama at gribe ind og lave endnu et kup. Men det vender vi tilbage til.

Disse få begivenheder er blot toppen af isbjerget. En lang række hændelser har over de sidste årtier ført landet ud i en ond spiral af politisk korrupsion, voldelig konflikt og etnisk polarisering. Som historikeren Brij V. Lal har formuleret det, er Fiji både et paradoks og en skam. Et paradoks fordi det, i regional sammenligning, er begunstiget med rigelige naturressourcer, en uddannet befolkning, samt et velfungerende statsapparat. Og en skam, fordi det på trods af dette potentiale gang på gang har oplevet at gå ét skridt frem og to tilbage.

Men hvad er årsagerne til denne turbulente politiske og sociale post-koloniale historie? For at forstå dette, er det nødvendigt at skrue tiden tilbage til 1800 tallet.

Figur 1 Et markant symbol på Fijis fordums storhed er det tidligere luksushotel "Grand Pacific Hotel", der ligger i hjertet af Suva. Hotellet var tidligere forbeholdt den imperiale elite, men er i dag i forfald og er tilholdssted for hjemløse. Alle fotos i artiklen af forfatteren.

¹ Ratu betyder høvding på fijiansk, men kan også i særlige tilfælde være en tildelt adelstitel, på linje med 'Sir' på engelsk.

KOLONIALE SKYGGER

Fiji er en østat i det sydlige Stillehav med et indbyggertal på omtrent 800.000, spredt ud over cirka 300 større og mindre øer. Efter en række stammekrige i løbet af det 19. århundrede blev landet en britisk koloni i 1874, doneret til den britiske krone af den toneangivende høvding Ratu Cakobau. I dag hedder det sig, at briterne slet ikke ville have Fiji som koloni. De afslog således Ratu Cakobaus første tilbud om overdragelse af øerne i 1850. Senere blev beslutningen om overdragelse mytologiseret som en 'pligt', briterne påtog sig for at lede landet og dets befolkning på rette vej.

Da Dronning Victoria blev monark for Fiji, var produktionen af bomuld omdrejningspunktet for økonomien, på grund af den amerikanske borgerkrig. Da krigen endte to år senere, blev det også enden på bomuldseventyret i Fiji. Med den udfordring at skulle bygge tingene op på ny, udpegede den britiske regering Sir Arthur Gordon som guvernør over Fiji. Gordon var en iskold bureaukrat og havde erfaringer fra briternes kolonier i Mauritius og Trinidad med i bagagen. Han vidste præcis, hvad der skulle til for at få Fijis økonomi sat i sving. Han havde desuden en plan for at få skabt ro omkring de mange verserende konflikter mellem lokale høvdinge og hvide tilflyttere, der mestendels handlede om retten til land. Gordon iværksatte en række love og initiativer, der den dag i dag har haft afgørende betydning for Fiji. Og dette på trods af at han kun var i embedet i fem år, fra 1875 til 1880.

Først og fremmest skulle Gordon sørge for at stabilisere forholdet mellem de fijianske høvdinge, de hvide nybyggere og den nye britiske koloniale administration. Den største bekymring for høvdingene var en forsikring om, at landet (*Vanua*) forblev på fijianske hænder. Gordon kom dem i møde ved at garantere, at cirka 90 procent af alt land stadfæstet ved lov blev karakteriseret som indfødt land (Native Land). Høvdingene blev lovet, at ingen ville tage deres land fra dem, men de havde samtidig ingen ret til at sælge deres land.

Det næste, Gordon satte sig for, var at få rigeligt med kapital tilført. Men for at tiltrække investorer skulle der billig arbejdskraft til, så investeringer i produktion af sukker og andre afgrøder var profitable. Som ekspert i at flytte rundt på mennesker inden for det britiske Imperium valgte Gordon derfor at lave en aftale med de fijianske høvdinge og de hvide nybyggere om at hente arbejdskraft fra Indien. Så mange arbejdere hentede man fra Indien, både tvungent og frivilligt, at der i lange perioder af det 20. århundrede var flere indbyggere af indisk afstamning end af fijiansk.

Med arbejdskraft fra Indien, og en aftale med det australsk baserede firma Colonial Sugar Refinery (CSR), begyndte dyrkningen af sukker at tage fart. Som årene gik, fik de indiske tvangs- og gæstarbejdere lov til at leje jorden af de fijianske ejere, på 99 års kontrakter, og derved syntes arbejdsdelingen klar. Men netop den nye indiske befolkning, prioriteringen af sukker, og rettighederne til land er fundamentet for Fijis politiske problemstillinger i dag.

Figur 2 Begravelsesoptog for Præsident Ratu Josefa Iloilo i februar 2011. I Fiji er flere af mændene iklædt 'sulu', en mandlig nederdel. Suluen båret af personen, der gør honnør til venstre, er en traditionel militær version fra kolonitiden.

ET POLITISK APARTHEID

I deres bog *Repræsenterede Fællesskaber* problematiserer antropologerne Martha Kaplan og John D. Kelly historikeren Benedict Andersons velkendte tese om *Forestillede Fællesskaber*. I deres optik giver ideen om, at nationen er et forestillet fællesskab, ikke mening for post-koloniale stater. Med Fiji som eksempel viser Kelly og Kaplan, hvordan ideen om en forenet multikulturel nation var en imperial og kolonial konstruktion og ikke noget, befolkningen i sig selv forestillede sig. De har utvivlsomt fat i noget. Hvis Fiji er og har været et fællesskab, har det været

repræsenteret af magthaverne i et forsøg på at skabe ro og stabilitet i et land, der grundlæggende set er et produkt af en lang række beslutninger taget under det britiske koloniale herredømme.

Ideen om det multikulturelle og harmoniske Fiji blev grundlagt ud fra billedet om den trebenede taburet fremført af den respekterede høvding og statsmand Ratu Sukuna i 1940'erne. De tre ben skulle bestå af fijianere, indo-fijianere og europæere. At benene arbejdede sammen som en enhed i forskellighed, skulle være selve Fijis ånd. Som verden burde være. Da Paven besøgte landet i 1985, kunne selv den bedste have troet at befolkningen også havde grebet denne ideologi. Men Kelly's og Kaplan's pointe er netop, at ideen om den trebenede taburet som fundamentet for den fijianske nation var en repræsentation, ikke en forestilling. De politiske og økonomiske eliter inden for alle tre grupper forsøgte under den koloniale periode at give indtryk af, at Fiji virkelig var dette fællesskab. Selv Sukuna blev, på trods af sine visioner og gode omdømme blandt både fijianere og indo-fijianere, brugt som et led i skabelsen af denne myte. Det politiske valgsystem er det mest sigende eksempel på de problemer, der konfronterer Fiji.

Briterne efterlod en forfatning med et såkaldt kommunalt valgsystem til det nationale parlament. I praksis betyder det, at befolkningen er delt op i henhold til etniske grupper i valg til parlamentet. Fijianere, indo-fijianere og en tredje gruppe af generelle vælgere (hvide) fik hver garanteret en vist antal sæder i parlamentet, hvoraf fijianerne besidder den største andel. Konsekvensen af dette system er, at hver etnisk gruppe som hovedregel stemmer på kandidater inden for sin egen etniske gruppe, da valgkredsene er delt op efter etnisk demografi.

Både i 1987 og i 1999 fik indo-fijianske partier majoriteten af mandaterne i parlamentet. I begge tilfælde skyldtes det, at de fijianske vælgere var splittet mellem konkurrerende partier, hvorimod indo-fijianerne stod samlet om ét parti. Og i begge tilfælde udløste det et kupbåret frem af fijiansk nationalisme. Forskere af fijiansk historie påpeger ofte, at Fiji har haft demokrati, men at det kun har fungeret, hvis fijianerne selv ledede landet. Situationen minder om en slags politisk apartheid, hvor selve den demokratiske handling er funderet på en racemæssig opdeling. Den etniske polarisering er så at sige nedfældet i selve landets forfatning.

Figur 3 Unge Indo-fijianere gør klar til høstsæsonen på sukkerfabrikken i Labasa i det nordlige Fiji.

Konflikterne mellem fijianerne og indo-fijianerne kommer også tydeligt til udtryk i spørgsmålene om land og dyrkningen af rørsukker. I maj 2011 besøgte jeg en sukkermølle nær byen Labasa, et centralt område for Fijis sukkerproduktion. Møllens driftsleder fortalte mig, at produktionen af sukker er faldet drastisk i de seneste år, fordi de lejekontrakter, der for omtrent et hundrede år siden blev indgået mellem Indo-fijianske arbejdere og de fijianske ejere, i disse år ophører. På grund af fijianernes stigende selvbevidsthed som en etnisk gruppe med retten til kontrol over det land, der i sidste ende tilkommer dem, er mange jordejere ikke interesserede i at forny kontrakterne. Konsekvensen er, at et stigende antal hektarer af ellers frugtbar jord ligger brak med fatale konsekvenser for produktionen.

Netop spørgsmålet om, hvad man skal eller bør gøre med jord, er selve kernen af de sammenstød, der er mellem de to dominerende etniske grupperinger. Og det har fjernet subsistensgrundlaget for den ene gruppe. Omkring 60.000 Indo-fijianere har migreret til Australien og New Zealand siden kuppet i 1987. Dette har vidtrækkende konsekvenser, især for økonomien, og ikke kun i forhold til produktionen af sukker, men også fordi indo-fijianerne gennemsnitligt set er bedre uddannede og mere entreprenante end fijianerne.

FIJIS FREMTID

Netop som Fiji havde sliktet sårene efter de voldsomme begivenheder i forbindelse med kuppet og gidseltagningen i 2000, gik det galt igen i 2006. Bainimarama havde gentagne gange truet med at vælte Qarases nyvalgte regering, hvis ikke de ville komme korrupsionen til livs. Ved valget havde Qarases parti igen fået regeringsmagten, og FLP havde, på trods af en invitation, nægtet at indgå i regerings samarbejde med rivalen. I december valgte Bainimarama at erklære undtagelsestilstand og indsatte sig selv som premierminister.

I de sidste otte år har Fiji derfor været et de facto-diktatur under militær ledelse, præcis som det var tilfældet i 1987. Den store forskel er dog, at Bainimarama denne gang har væltet en fijiansk ledet regering. Han har ved flere lejligheder forsvaret sine handlinger under påskud af at komme den udbredte korrupsion til livs. Dette har medført en systematisk censur af pressen, forfølgelse af regimets kritikere, overvågning af udlændinge, systematisk vold, magtmisbrug og lysky lovændringer, for blot at nævne enkelte eksempler. Mange almindelige borgere, fra taxachauffører til butiksejere, mindes ofte 1990'erne som en periode der i modsætning til tiden efter 2006 kuppet var relativt fredelig. Trods Rabuka's autoritære regime, var det i det mindste ikke paranoide tilstande, der herskede.

Vil Fiji gå en stabil fremtid i møde efter det kommende valg? Mange observatører er skeptiske. De ellers så toneangivende *Big Men*, der har domineret landets politik de sidste mange år er enten under korrupsionsanklager eller forhindret i at stille op til valget. Bainimarama selv stiller op til valget som almindelig civilkandidat, men med militærets loyalitet i ryggen. Det er dog uvist, om de mange år som diktator har styrket eller svækket hans position.

Flere internationale kommentatorer har i mange år spurgt, hvorfor man ikke blot ophæver den racemæssige opdeling af valgsystemet og liberaliserer fordelingen af jord og dyrkningen af sukker. Historien viser, at det dog ikke er helt så ligetil. Problemet er blandt andet, at den fijianske nationalisme har blomstret siden uafhængigheden i 1970, hvilket har medført en lignende reaktion fra indo-fijianerne. Splittelsen mellem de to største etniske grupper kan ikke løses ved en forfatningsændring eller ved at vedtage nye love. Problemerne stikker dybere end det.

Og hvad med den almene fijianer? Som en Taxachauffør i Suva fortalte mig, ønsker langt størstedelen af befolkningen kun fred og orden, enten igennem diktatur eller et velfungerende demokrati. Alt derimellem vil kun forårsage korrupsion, kaos og kontinuerlig frygt. Troen på, at demokratiet er den eneste vej frem, møder ligeså skepsis fra mange i den internationale udviklingssektor. En af mine informanter, en fijiansk kvinde fra en regional organisation, fortalte mig, at der trods alt under Bainimarama har været en følelse af at helvede ikke ville bryde løs hvert andet øjeblik. I hendes optik er Fiji bedre tjent med et autoritært regime. I hvert fald for nu. For hende hviler Fijis fremtid ikke på selve den demokratiske valghandling, men på en fundamental ændring i forholdet mellem dets indbyggere, hvor mistro erstattes af tillid.

Der er stadig skeletter i Fijis skab. Skeletter, hvis historie har rødder i den tidlige koloniale periode med Gordons skelsættende beslutninger hængende som skygger over landet i form af et politisk apartheid, konflikter om land og en skrantende sukkerproduktion. Skyggerne behøver ikke hænge for evigt, men det afhænger først og fremmest af, hvordan udfaldet af det kommende valg bliver modtaget af elite og den almene befolkning hos begge etniske grupper. Hvis Fiji nogensinde var 'som verden burde være', er det svært at sige, hvordan den verden i så fald var, eller hvordan den kunne have været.

FORSLAG TIL VIDERE LÆSNING

Kaplan, Martha (1995), *Neither Cargo nor Cult: Ritual Politics and the Colonial Imagination in Fiji* (Chapel Hill, N.C.: Duke University Press).

Kelly, John D. and Kaplan, Martha (2001), *Represented Communities: Fiji and World Decolonization* (Chicago: The University of Chicago Press).

Merry, Sally Engle and Donald Brenneis (eds.) (2008), *Law and Empire in the Pacific: Fiji and Hawai'i* (Santa Fe: School of American Research Press), 153-86.

BIOGRAFI

Kristoffer Albris er ph.d. studerende ved Institut for Antropologi, Københavns Universitet. Han har tidligere lavet feltarbejde om katastroforebyggelse og international udvikling i Fiji. Hans nuværende projekt undersøger, hvordan oversvømmelser langs Elben i Tyskland påvirker befolkningens forståelser af borgerskab, solidaritet og fremtidige katastroferisici.